

ДРУЖИНИ РЕПРЕСОВАНИХ СВЯЩЕННИКІВ МУКАЧІВСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЄПАРХІЇ В МАТЕРІАЛАХ ГАЛУЗЕВОГО АРХІВУ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Ванесса Січ¹

аспірантка кафедри модерної історії України та зарубіжних країн,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Ужгород
E-mail: vanessa.sich@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0009-9499-5507>

У статті аналізуються долі дружин греко-католицьких священнослужителів Мукачівської єпархії, які зазнали утисків унаслідок насильницької ліквідації церковної структури в 1949 році. До осені 1944 р. Мукачівська греко-католицька єпархія зберігала провідні позиції в релігійному житті Закарпаття. Однак зі встановленням радянського режиму на тлі завершення Другої світової війни розпочався процес трансформації політичного та соціального ладу, що супроводжувався утвердженням однопартійної системи, репресивною політикою, націоналізацією, форсованою індустріалізацією, колективізацією, а також систематичними переслідуваннями духовенства. У цей період на чолі єпархії став новопризначений єпископ Теодор Ромжа, який у співпраці з духовенством активно протидіяв тискові з боку радянської влади. В межах реалізації антицерковної політики органи НКВС здійснили арешти 127 греко-католицьких священників, що відмовилися розірвати єдність з Апостольським престолом і приєднатися до Російської православної церкви. Особливу увагу в дослідженні зосереджено не на самих репресованих священнослужителях, а на їхніх дружинах-жінках. Вони стали об'єктами цілеспрямованих утисків з боку режиму: зазнали дискримінації, втратили право на працю, були змушені змінювати місце проживання та перебували під постійним наглядом органів держбезпеки. Ця стаття присвячена комплексному вивченню долі дружин через призму матеріалів Галузевого державного Архіву Служби безпеки України в Закарпатській області, зокрема документів фонду № 2558, що стосуються справ репресованих священнослужителів Мукачівської греко-католицької єпархії. У фокусі дослідження – жінки, що залишилися поза увагою офіційної історіографії. На основі опрацьованих джерел встановлено нові факти, які дозволяють проаналізувати особливості радянської репресивної політики щодо дружин греко-католицьких священників. Архівні матеріали дають змогу не лише реконструювати життєві сценарії цих жінок у контексті радянської антицерковної кампанії, але й виявити форми їхнього адаптивного спротиву, збереження віри, релігійної ідентичності та духовної опіки над родинами. У межах дослідження здійснено спробу реконструкції та доповнення іменного списку дружин репресованих священнослужителів Мукачівської єпархії.

Ключові слова: Мукачівська греко-католицька єпархія, греко-католицькі священники, дружини священників, репресії, Закарпаття, радянська влада, Галузевий державний архів Служби безпеки України в Закарпатській області.

Постановка проблеми. Етап радянських репресій проти духовенства Мукачівської греко-католицької єпархії (далі МГКЄ) у 1945 – 1953 роках, у результаті яких було заарештовано 127 священнослужителів, став надзвичайно складним періодом в історії церкви Закарпаття. Ці події супроводжувалися глибокими наслідками не лише для самої церковної структури, а й соціальними потрясіннями для їхніх родин, які зазнали тотального контролю, тиску та ізоляції. Особливо вразливою групою в цьому контексті стали дружини священників, які після арештів чоловіків опинилися без правового захисту, засобів до існування та соціальних гарантій. На їхні плечі лягла відповідальність за виховання дітей, збереження родинної єдності та щоденне виживання в умовах постійного нагляду спецслужб. Водночас вони самі ставали об'єктами репресивних практик: звільнення з роботи, заборони на проживання в певних населених пунктах, виклики на допити, відмова у доступі до соціальних ресурсів тощо. Попри стратегічну роль жінок у збереженні моральної та духовної стійкості

родин, їхній досвід репресій залишається майже не дослідженим як у вітчизняній історіографії, так і в публічному просторі. Водночас архівні джерела, передусім матеріали Галузевого державного архіву Управління Служби безпеки України в Закарпатській області (далі ГДА СБУ в Закарпатській області), дають можливість для глибшого аналізу репресивного механізму, який охоплював не лише безпосередньо духовенство, а й членів їхніх родин, передусім дружин, як об'єктів тотального соціального контролю. Ці документи: заяви, листи, скарги, протоколи допитів – дозволяють реконструювати життєві обставини кожної, їхній побут, емоційний стан, реакції на переслідування, форми виживання та морального спротиву в умовах репресивного режиму.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Автор пропонує розглянути стан дослідження даної проблематики через призму загальних наративів з історії Закарпаття та історії МГКЄ. Історія Закарпаття, зокрема в контексті радянської епохи, висвітлюється в ряді загальних праць [Вегеш, Фединець, 2010], [Пекар,

¹ © Січ В.

1997; 2014], [Мішанин, 2018], [Kárpátalja története, 2021]. Вивченням загальної історії церкви Закарпаття займалися: Атанасій Пекар – український церковний діяч у США, священник-василіанин, педагог [Пекар, 1967], угорський історик Йозеф Ботлік [Botlik, 1997] та українська науковиця Таміла Висіцька [Висіцька, 2012]. Однак в контексті дослідження долі дружин репресованих священників МГКЄ проблематика їхнього становища не отримала належної уваги.

Глибоке дослідження процесу ліквідації греко-католицької та репресій у Закарпатті представлено в спеціалізованих працях науковців, присвячених саме цій тематиці. Зокрема, це праці Василя Маркуся [Маркусь, 1962, с. 6–17], Юрія Волошина [Волошин, 1999, с. 35–36], Володимира Сергійчука [Сергійчук, 2001], Володимира Фенича [Фенич, 2007], Лариси Капітан [Капітан, 2012, с. 71–83]. У цих дослідженнях основну увагу зосереджено на подіях у Закарпатті, зокрема на арештах священнослужителів, їх переслідуванні та комплексі заходів, здійснених радянською владою з метою ліквідації церкви.

Попри детальне висвітлення репресивної політики проти греко-католицького духовенства, зазначені праці здебільшого зосереджуються на фігурах священників, їхній вірі, боротьбі за збереження церкви, тоді як питання становища їхніх родин, особливо дружин і дітей, що залишаються осторонь наукового аналізу. У публікаціях, присвячених репресованим священникам, як-от у праці о. Даниїла Бендаса – син репресованого священника [Бендас, 2000, с. 290–299; 2008], о. Ласло Пушкаша – також син репресованого священника [Пушкаш, 2001] та Атанасія Пекара [Пекар, 2001], Марії Майороші [Майороші, 2021], головна увага зосереджена переважно на долі духовенства. Родини священників, зокрема їхні дружини, згадуються епізодично або взагалі не згадуються, що становить очевидну прогалину в дослідженнях.

Найбільш систематизовану і повну добірку документів радянських органів державної безпеки подав у своїх працях Володимир Сергійчук [Сергійчук, 2006]. Однак і в цьому випадку матеріали майже не містять інформації про дружин і дітей репресованих священнослужителів, що вказує на потребу в подальшому розширенні джерельної та аналітичної бази для повнішого розуміння наслідків репресій для церковних родин. Таким чином, існує очевидна потреба у спеціалізованих дослідженнях, що б розкривали цю маловивчену сторону історії радянських репресій, зокрема через роботу з архівними джерелами. Аналіз матеріалів ГДА СБУ в Закарпатській області, зокрема документів фонду № 2558, ставав предметом дослідження даної публікації, з фокусом на дружин.

Метою статті є збір інформації про дружин священнослужителів шляхом аналізу особових справ їх чоловіків, листувань та доповідних матеріалів, збережених в архівних фондах ГДА СБУ в Закарпатській області, а також доповнення матеріалів каталогу дружин репресованих священників. Застосування такого підходу сприятиме не лише частковому усуненню наукової лакуни у вивченні становища МГКЄ у XX столітті, але й закладе

підґрунтя для подальшої системної реконструкції цієї історичної прогалини в контексті регіональної еkleзіології.

Виклад основного матеріалу. Архівні кримінальні справи, що зберігаються в ГДА СБУ в Закарпатській області, протягом тривалого часу залишалися засекреченими, маючи гриф «таємно» або «цілком таємно», що унеможливлювало вільний доступ до відповідних матеріалів. Активізація процесу їх розсекречення та наукового опрацювання розпочалася після 23 січня 2009 року, коли Президент України підписав Указ № 37/2009 «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні». Саме цей нормативно-правовий акт став ключовим імпульсом до масштабного відкриття архівів колишніх репресивних органів.

У межах нашого дослідження опрацьовано документи фонду № 2558, які стосуються кримінальних справ проти греко-католицького духовенства МГКЄ. Особливу увагу зосереджено на матеріалах, що містять згадки про дружин репресованих священників. Серед джерел: протоколи допитів, заяви та скарги жінок, клопотання, офіційне листування, довідкові характеристики, описи вилучених речей, ордери на обшук і вироки. Частина документів базується на матеріалах Державного архіву Закарпатської області (далі – ДАЗО), зокрема метричних та церковних книгах, а також документах, що відображають переслідування греко-католицької церкви в регіоні.

Кримінальні справи мають типову структуру: вони розпочинаються з номера справи та повного прізвища, імені й по батькові обвинуваченого, за яким слідує перелік документів, що містяться в слідчому досьє. Найінформативнішим для нас у контексті дослідження є анкета заарештованого – зокрема розділ, що присвячений складу сім'ї. Саме тут найчастіше вдається встановити вік дружини, місце та рік її народження, місце проживання, рід занять, посаду, наявність дітей [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 3897, арк. 108; спр. 1769, арк. 188, 229; спр. 1991, арк. 12–13; спр. 2435, арк. 113]. Не оминаються згадками й освіта дружин священників, зокрема у джерелах зазначено, що вони навчались переважно на Закарпатті в торговельній академії або в учительській семінарії [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 168, арк. 13]. Ці дані дозволяють актуалізувати й доповнити попередньо складений узагальнений список (каталог) дружин репресованих священників МГКЄ, а також здійснити його корекцію [Січ, 2025, с. 162–175].

Окрему дослідницьку цінність становлять протоколи допитів греко-католицького духовенства, у яких трапляються згадки про обставини одруження, зокрема шлюб Юлія Іванчо та Аполлонії Дом'янович, укладений у 1915 р. [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 1991, арк. 11], чи Івана Романа та Анни Сайков [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 2366, арк. 95], Миколи Савчук та Анни Локош, що одружились в 1942 р. [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 168, арк. 12], Гаврила Удуд та Ольги Принц в 1935 р. [ГДА

СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 2043, арк. 14]. Важливим джерелом є також повідомлення про шлюб однієї з дочок Іванчо Юлія та Марії (Маргарети) – Єви Іванчо, з Іваном Лелекач, який також був заарештований як священнослужитель. Долю їх дочки була така, як і матері, що спіткала хвиля переслідувань і репресій [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 1862, арк. 62]. Особливо показовими є фрагменти, де дружини фігурують не лише як супутниці життя заарештованих, але і як самостійні об'єкти переслідувань. Є випадки де вони зазнавали прямих обвинувачень у неправдивих свідченнях [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 636, арк. 125–130], такі справи були щодо Марії Пушкаш, Маргарети Іванчо та Єви Лелекач.

Досить поширеним явищем було звільнення дружин заарештованих священників із роботи на підставі їхньої приналежності до так званої «сім'ї ворога народу». Цей вислів стосувався священнослужителів, які не захотіли перейти до православ'я та залишались вірні Католицькій церкві до кінця. Такий випадок трапився в Анни Сайков [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 2366, арк. 147]. У проханні про звільнення з в'язниці свого чоловіка, вона детально описує обставини того, що її попросили піти з посади вчительки у 1946 р., через його професію священника.

У багатьох випадках жінки також стикалися з обмеженнями у пересуванні, були змушені залишати парафіяльне житло, змінювати місце проживання та перебувати під постійним наглядом. Показовим також є приклад Єлизавети Матейко [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 2122, арк. 176–178], дружини репресованого священника о. Івана Матейка. Після арешту чоловіка вона залишилася з чотирма малолітніми дітьми без жодних засобів до існування. Через конфіскацію парафіяльного будинку родина втратила житло. На заробітну плату прибиральниці в розмірі 200 карбованців Єлизавета не могла забезпечити базові потреби сім'ї. Згодом вона влаштувалася телефоністкою, де отримувала 360 карбованців, однак і цього не вистачало для покриття витрат. Внаслідок хронічного недоїдання діти були виснажені й часто хворіли. При неодноразових зверненнях до місцевих органів влади з проханнями про матеріальну допомогу, відповідно були відмови або тільки словесна підтримка. Подібна історія трапилася й з Оленою Чугович. Після арешту та конфіскації майна, вона була змушена з дітьми орендувати житло у чужих людей. Це місце проживання стало тимчасовим і без гарантії безпеки. У своєму зверненні до влади вона благала про помилування чоловіка та його повернення додому, адже через ваду серця не могла працювати й потребувала матеріального утримання [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 478, арк. 121]. Радянські органи влади здебільшого ігнорували такі звернення: заяви офіційно відхилялися або залишалися без відповіді, демонструючи повне відкидання. Ще одним прикладом байдужості є скарга Олени Матейчі, яка захищала свого 66-річного важкохворого чоловіка. Попри вік і стан здоров'я, був засуджений за «зловживання службовим станови-

щем», хоча насправді, як свідчать документи та люди, він безкорисливо роздавав власні заощадження нужденним селянам. Дружина неодноразово зверталася з проханнями про звільнення чоловіка або компенсацію втрат, проте жодної реакції від органів влади не отримала [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 925, арк. 188, 193]. Подібні обставини склалися і в родині Шарольти Меллеш та її хворого літнього чоловіка [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 786, арк. 248–249], а також Ірини Микити.

Архівні документи демонструють, що дружини священнослужителів зазнавали постійного психологічного тиску: страх арешту, соціальна ізоляція, моральне приниження, розрив із церковною спільнотою, переслідування. Була тенденція, що спецслужби стежили не лише за самим священником, а й за активністю його дружини, зокрема її зв'язками з церковною громадою та потенційною підтримкою чоловіка. Протоколи допитів містять питання, що ставилися дружинам: «чи спілкуються вони з парафіянами», «чи підтримують контакт із заарештованим», «чи передають йому релігійні речі або листи» тощо. Моральна стійкість виявлялася у збереженні релігійної практики – навіть у таємному вигляді: молитви вдома з дітьми, передавання віри дітям та катехизації, формування маленьких спільнот що збирались вночі для таємних літургій. Наприклад, у справі № 2122 [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 2122, арк. 30] зазначається, що подружжя навчало релігії не лише власних, а й інших дітей шкільного віку у приватній квартирі. Навіть у період найсильніших утисків дружина сподівалася на повернення чоловіка та відродження церкви. Такий вид спротиву, духовний і психологічний, був для багатьох родин ключовим ресурсом виживання. У ряді справ простежується практика цілеспрямованого морального тиску, жінкам натякали на «неприпустимість» статусу матері-одиначки з кількома дітьми, спонукаючи їх до зречення віри, участі в релігійному житті або співпраці з владою. Така політика прикривалася риторикою соціальної «опіки», але фактично була формою репресивного тиску, спрямованого на злам внутрішнього спротиву через апеляцію до материнського обов'язку.

Особливо емоційно насиченими є листи дітей репресованих священнослужителів, адресовані радянським органам. У них – щирі прохання про звільнення батька, прохання передати теплий одяг або дізнатися про його загальний стан. Часто листи писалися дитячою рукою з орфографічними помилками, що лише посилює їхній драматизм [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 194, арк. 145–160; спр. 5520, арк. 187]. Лист-скарга і вимога про зустріч від десяти дітей, батько яких Микола Монді. Він сам писав прохання про повернення до дітей та дружини, особливо тому, що вона має хворобу серця, не може працювати та утримувати велику родину. Ще один приклад – Марія Микула, яка у своїх свідченнях детально описує життя родини після арешту батька [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 4029, арк. 170–172]. Було конфісковано приватну власність, частину будинку та

господарства, мати залишилася з чотирма дітьми без підтримки. Марія у своїй заяві згадує про те, що тато тільки вірив у Бога, а його судили як п'яницю, крадія чи навіть вбивцю. Ці навмисні обмови були спробою дискредитувати його постать як батька й духовної особи. Не можна не згадати ще одне прохання по звільненні надіслане до прокурора Закарпатської області від 4-х дітей о. Євгена Ортутая [ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 359, арк. 132–134]. Описуючи важкі матеріальні труднощі, вони просять про скорочення терміну та можливість разом всією сім'єю радіти їхньому безтурботному дитинству. Подібні приклади засвідчують, що репресивна політика мала на меті не лише фізичне усунення священнослужителя, а й моральне знищення його образу в очах родини, громади та власних дітей. Листи дітей є важливим джерелом для вивчення дитячого досвіду в умовах радянської репресивної системи, демонструючи не лише масштаби людського страждання, а й здатність дітей до співпереживання, віри та надії в умовах повної соціальної ізоляції.

Хоч архівні справи дають цінну інформацію, вони мають ряд обмежень: 1) щодо дружин часто немає власних заяв чи листів, або ці документи фрагментовані, з нерідкими перервами та пропусками; 2) дані про дітей – особливо про їхню освіту, життєвий шлях – майже відсутні у справах, оскільки вони не були об'єктом політичного переслідування безпосередньо; 3) частина матеріалів була цензурована та видалена, а також існують випадки спотворення інформації (у допитах та характеристиках), через страх або примус.

У перспективі дослідження може включити: 1) усноїсторичні джерела – інтерв'ю з нащадками дружин чи дітей репресованих, пам'яті спільнот; 2) компаративні підходи – порівняння із ситуаціями в інших єпархіях УГКЦ або в інших регіонах України; 3) інтеграцію гендерного підходу для того, щоб з'ясувати, як стать жінки впливала на можливості виживання, на вибір адаптаційних стратегій, на соціальне сприйняття.

Висновки. Дослідження архівних справ репресованих греко-католицьких священнослужителів Мукачівської єпархії дозволяє реконструювати не лише масштаби радянської антицерковної кампанії, але й доповнити деякі аспекти про становище дружин, які стали невидимими жертвами тоталітарного режиму. Наскільки дозволяє збережена джерельна база, архівні документи дають змогу частково відтворити та об'єктивно осмислити образ жінки репресованого священника. Їхня доля є важливою складовою ширшої картини релігійних переслідувань та соціального гноблення у повоєнному Закарпатті. У більшості випадків дружини залишалися без засобів до існування, з малолітніми дітьми на руках, під постійним тиском місцевої влади, без права на працю та житло. Радянський режим цілеспрямовано обмежував їх соціально та економічно, намагаючись зламати через втрату соціального статусу, матеріальну нестабільність і моральну дискредитацію. Особливо трагічним є досвід дітей, які втрачали не лише батьківську опіку, а й зазнавали психологічної травми, соціального клеймування, часто залишаючись без належного піклування. Матеріали з фонду № 2558 ГДА СБУ в Закарпатській області дають змогу зробити правки щодо правильності написання імен та прізвищ, місць та дат народжень дружин священників та їхніх дітей. Також проливається світло на життя жінок за репресій, їхній побут, листування, спроби домогтися справедливості. Ці дослідження дають змогу говорити не лише про жінок як про жертв, але і як активних учасниць невидимого спротиву – через збереження та передання віри, релігійне виховання дітей та спроби відстояти свої права навіть у найскладніших умовах.

Таким чином, особа дружини репресованого священника постає як важлива складова історії релігійного переслідування в СРСР, що потребує подальшого системного вивчення в контексті гендерної історії, історії репресій та релігієзнавства. Ці жінки не лише співстраждали з своїми чоловіками, а й стали свідками християнської віри, стійкості та духовного опору XX століття, зберігши церковну традицію у підпіллі.

Список використаних джерел

- Bendász, I., Bendász, D., 2000. *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi GörögKatolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Budapest : Kairosz Kiadó, 529 old.
- Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia.* Історія Закарпаття. Спадщина та виклики. Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту ім. Ференца П Ракоці, Редколег.: Л. Брензович (голова); Д. Чотарі (гол. ред.), М. Орбан, Ш. Добош (відп. ред.); І. Самборовскі-Нодь, І. Сакал та Л. Браун (члени ред. колег.); Автори: А. Рац, А. Шушлік, Б. Кейс, Е. Молнар Д., І. Самборовскі-Нодь, І. Орос, І. Сакал, І. Часар, К. Дорчі, К. Гіresh-Ласлов, Л. Браун, Н. Вароді, Н. Севлеші, Ш. Добош, І. Молнар Д., Ф. Молнар, Д. Данч, Д. Чотарі, 2021, Ungvár: RIK-U Kft., 788 old.
- Бендас, Д., 2000. Репресії радянської влади проти греко-католицького духовенства на Закарпатті в 1944 – 1949 роках, *Ковчег. Науковий збірник із церковної історії*, За ред. Гудзяка Б., Сковчиляса І., та Олега Турія О., Львів: Інститут історії церкви Львівської богословської академії, число 2, с. 290–299.
- Бендас, С., Бендас, Д. 1999. *Священники-мученики, сповідники вірності*, Ужгород: Закарпаття, 412 с.
- Бендас, Стефан, Мученики та Ісповідники. [Online]. Доступно: <https://mgce.uz.ua/blog/mucheniky-ta-isповidnyky/bendas-stefan/> (дата візиту: 20.09.2025).
- Бендас, С., 2008. *П'ять років за колючим дротом. Щоденник священника, написаний в ГУЛАзі*, Ужгород: Карпати, 264 с.
- Висіцька, Т., 2012. *Християнство на Закарпатті: документальне дослідження становлення та розвитку (XIV – XXI ст.)*, Ужгород: Вид-во О. Гаркуші, 676 с.
- Галузевий державний архів Служби безпеки України в Закарпатській області (ГДА СБУ в Закарпатській області), ф.2258, оп. 1, спр. 168, на 139 арк.
- ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 194, на 132 арк.
- ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 359, на 326 арк.
- ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, спр. 478, на 115 арк.

- ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 636, на 210 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 786, на 144 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 925, на 139 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 1769, на 128 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 1862, на 301 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 1991, на 301 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 2043, на 130 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 2122, на 198 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 2366, на 156 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 2435, на 163 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 3897, на 138 арк.
 ГДА СБУ в Закарпатській області, ф. 2558, оп. 1, spr. 4029, на 171 арк.
Закарпаття 1919 – 2009 років: історія, політика, культура (україномовний варіант українсько-угорського видання), Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець, 2010, Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 720 с.
 Капітан, Л., 2012. Ліквідація Греко-Католицької Церкви у Закарпатті, 1945 – 1949 рр.: Ідеолого-пропагандистська складова, *Краєзнавство*, вип. 3, с. 71–83.
 Майороші, М., 2021. *Мукачівська єпархія та Галицька митрополія: інституційні та особистісні взаємини між греко-католицькими провінціями та їхнім кліром (1919 – 1991)*. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 «Історія України». Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 274 с.
 Макара, М., 1997. Питання релігійної політики в діяльності Народної Ради Закарпатської України (XI. 1944 – I. 1946 рр.), *Ужгородській унії – 350 років. Матеріали міжнародних наукових конференцій* (Ужгород, квітень 1996 р.) / Редкол.; відп. за вип. І. М. Гранчак, Ужгород: «Патент», с. 127–130.
 Маркус В., 1962. Нищення Греко-Католицької Церкви в Мукачівській єпархії в 1945 – 50 рр., Відбитка із Збірника, присвяченого пам'яті З. Кузеля, *Записки НТШ*, Париж, 23 с.
 Мароші, І., Мароші, А., 2023. *Іменний довідник священників історичної Мукачівської Греко-Католицької Єпархії*. Серія: спадщина Бендаса, Берегове-Ужгород: Видавництво «Карпати», 1092 с.
 Міщанин, В., 2018. *Радянізація Закарпаття 1944 – 1950 рр.: монографія*, Ужгород: Рік-У, 644 с.
 Пекар, А., ЧСВВ., 1967. *Нариси Історії Церкви Закарпаття, Т:І, Єпархічне оформлення*, Рим, 241 с.
 Пекар, А., ЧСВВ., 1997. *Нариси історії Церкви Закарпаття, Т:ІІ, Внутрішня історія*, Рим–Львів: Місіонер, 492 с.
 Пекар, А., ЧСВВ., 2014. *Нариси історії Церкви Закарпаття, Т:ІІІ, Монаше життя*, Ужгород: Ужгородська міська друкарня, 220 с.
 Пекар, А., ЧСВВ., 2001. *Ісповідники віри нашої сучасності. Причинок до мартиролага Української Католицької Церкви під совітами*, Вид. друге, Львів: Вид-во отців василіан «Місіонер», 288 с.
 Пушкаш, Л., 2001. *Кир Теодор Ромжа: життя і смерть єпископа*, Львів, 244 с.
 Сергійчук, В., 2001. *Нескорена церква: подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу*, Дніпро, 492 с.
 Сергійчук, В., 2006, *Ліквідація УГКЦ (1939 – 1946). Документи радянських органів державної безпеки*, К.: ПП Сергійчук М.І., 2006, Т. І. 920 с.
 Січ, В., 2025. Дружини репресованих священників Мукачівської греко-католицької єпархії, *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*. Вип. 1 (52), Ужгород, с. 162–175. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(52\).2025.330100](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(52).2025.330100)
 Фенич, В., 2007. «Чужі» серед своїх, «свої» серед чужих. Греко-католики Мукачівської єпархії під час та після «возз'єднання» Закарпаття з Радянською Україною. Мукачівська греко-католицька єпархія, Ужгород, 107 с.

References

- Bendász, I., Bendász, D., 2000. *Helytállás és tanúságtétel. A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*, Budapest: Kairosz Kiadó, 529 old. (in Hungarian).
 Bendas, D., Represii radianskoi vlady proty heko-katolitskoho dykhovenstva na Zakarpatti v 1944 – 1949 [Repressions of the Soviet Regime Against the Greek Catholic Clergy in Transcarpathia in 1944 – 1949], *Kovchek: Scholarly Journal on Church History*, edited by Borys Gudziak, Ihor Skochylas, and Oleh Turiy, Lviv: Institute of Church History of the Lviv Theological Academy, 2000, №. 2, s. 290–299. (in Ukrainian).
 Bendas, S., Bendas, D. 1999. *Sviashchenyky-muchenyky, spovidnyky virnosti* [Priests-Martyrs, Confessors of Faithfulness], Uzhhorod: Zakarpattia, 412 s. (in Ukrainian).
 Bendas, Stefan, *Muchenyky ta Ispovidnyky* [Bendas Stefan, Martyrs and Confessors]. URL: <https://mgce.uz.ua/blog/muchenyky-ta-ispovidnyky/bendas-stefan/> (date of visit: 20.09.2025). (in Ukrainian).
 Bendas, S., *Piat rokiv za kolyichum drotom. Shchodennyk sviashchennyka napisanyj v GYLAG* [Five Years Behind Barbed Wire: A Priest's Diary Written in the GULAG], Uzhhorod: Karpaty, 2008, 264 s. (in Ukrainian).
 Fenyh, V., 2007. «Chuzhi» sered svoikh, «svoi» sered chuzhykh. Hreko-katolyky Mukachivskoi yeparkhii pid chas ta pislia «vozziednannia» Zakarpattia z Radianskoiu Ukrainoiu [“Strangers” among their own, “their own” among strangers. Greek Catholics of the Mukachevo Diocese during and after the “reunification” of Transcarpathia with Soviet Ukraine]/ Mukachivska hreko-katolytska yeparkhiia, Uzhhorod, 107 s. (in Ukrainian).
 Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy v Zakarpatskii oblasti (HAD SBU) [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine in Zakarpattia Region], f.2558, op. 1, spr. 168 na 139 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 194 na 132 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 359 na 326 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 478 na 115 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 636 na 210 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 736 na 144 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 925 na 139 ark.

- HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 1768 na 128 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 1862 na 301 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 1991 na 301 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 194 na 132 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 2043 na 130 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 2122 na 198 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 2366 na 156 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 3897 na 138 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 4029 na 171 ark.
 HAD SBU v Zakarpatskii oblasti, f.2558, op. 1, spr. 5520 na 141 ark.
- Zakarpattia 1919 – 2009 rokiv: istorija, polityka, kuljura* [Transcarpathia 1919 – 2009: history, politics, culture] (ukrainomovnyj variant ukrajinsjko- uhorsjkohe vydannja), Pid. red. M. Vehesha, Ch. Fedyneczj, 2010, Uzhorod: Polihrafcentr «Lira», 720 s. (in Ukrainian).
- Kárpátalja története. Örökség és kihívások.* Monográfia/ Istorija Zakarpattja. Spadschyna ta vyklyky. Naukove vydannja (kolektyvna monohrafiya) Zakarpatsjkohe uhorsjkohe instytutu im. Ferencza II Rakoczi, Redkoleh.: L. Brenzovich (holova); D. Chotari (hol. red.); Avt. kolekt., 2021, Ungvár: RIK-U Kft., 788 old. (in Hungarian).
- Kapitan, L., 2012. Likvidatsiia Hreko-Katolytskoi Tserkvy u Zakarpatti, 1945 – 1949 rr.: Ideoloho-propahandystska skladova [Liquidation of the Greek Catholic Church in Transcarpathia, 1945 – 1949: Ideological and Propaganda Component], *Kraieznavstvo*, vyp. 3, s. 71–83. (in Ukrainian).
- Maioreshi, M., 2021. *Mukachivska yeparkhiia ta Halytska mytropoliia: instytutsiini ta osobystisni vzaiemyny mizh hreko-katolytskymy provintsiiamy ta yikhnim klirom (1919 – 1991)* [The Diocese of Mukachevo and the Metropolis of Galicia: Institutional and Personal Relations between Greek Catholic Provinces and Their Clergy (1919 – 1991)]. Dysertatsiia na zdobuttia naukovohe stupenia kandydata istorychnykh nauk (doktora filosofii) za spetsialnistiu 07.00.01 «Istoriia Ukrainy». Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, Lviv, 274 s. (in Ukrainian).
- Makara M., 1997. Pytannia relihiinoi polityky v diialnosti Narodnoi Rady Zakarpatskoi Ukrainy (XI.1944 – I. 1946 rr.). [Issues of Religious Policy in the Activities of the People Council of Transcarpathian Ukraine (November 1944 – January 1946)] *Uzhhorodskoi unii – 350 rokiv: Materialy mizhnarodnykh naukovykh konferentsii* (Uzhhorod, kviten; 1996 r.), Uzhhorod: Patent. s. 127–130. (in Ukrainian).
- Markus, V., 1962. Nyschennia Hreko-Katolytskoi Tserkvy v Mukachivskii yieparkhii v 1945 – 50 rr. Vidbytok iz Zbirnyka, prysviachenoho pamiaty Z. Kuzeli, *Zapisky NTSH*, Paris, 23 s. (in Ukrainian).
- Maroshi, I., Maroshi, A., 2023. *Imennyi dovidnyk sviashchennykiv istorychnoi Mukachivskoi Hreko-Katolytskoi Yeparkhii* [Name directory of priests of the historical Mukachevo Greek Catholic Diocese. Series: Bendash heritage], Seria: spadshchyna Bendasa, Berehove-Uzhhorod: Vydavnytstvo «Karpaty», 1092 s. (in Ukrainian).
- Mishchany, V., 2018. *Radianizatsiia Zakarpattia 1944 – 1950 rr.: monohrafiia* [Sovietization of Transcarpathia in 1944–1950: a monograph], Uzhhorod: Rik-U, 644 s. (in Ukrainian).
- Pekar, A., OSBM., 1967. *Narysy istorii tserkvy Zalarpattia* [Essays on the History of the Church in Transcarpathia], Vol. I: Structura Hierarchica, Rome, 241 s. (in Ukrainian).
- Pekar, A., OSBM., 1997. *Narysy istorii tserkvy Zalarpattia* [Essays on the History of the Church in Transcarpathia], Vol. II: Internal History, Rome–Lviv: Misioner, 492 s. (in Ukrainian).
- Pekar, A., OSBM., 2014. *Narysy istorii tserkvy Zalarpattia* [Essays on the History of the Church in Transcarpathia], Vol. III: Monastic Life, Uzhhorod: Uzhhorod City Printing House, 220 s. (in Ukrainian).
- Pekar, A., OSBM, 2001. *Ispovidnyky viry nashoi suchasnosti* [Confessors of Our Contemporary Faith. A Contribution to the Martyrology of the Ukrainian Catholic Church under the Soviets], 2nd edition, Lviv: Basilian Fathers' Publishing House "Misioner", 288 s. (in Ukrainian).
- Pushkash, L., 2001. *Kyr Teodor Romzha: zhyttia i smert yepyskopa* [Kir Theodore Romzha: Life and Death of a Bishop], Lviv, 244 s. (in Ukrainian).
- Serhiychuk, V., 2001. *Neskorena tserkva: podvyzhnytstvo hreko-katolykiv Ukrainu v borotbi za viry i derzavy* [The Unbroken Church: The Devotion of Greek Catholics of Ukraine in the Struggle for Faith and State], Dnipro, 492 s. (in Ukrainian).
- Serhiychuk V., 2006. *Likvidatsia UGCC (1939 – 1946)* [The Liquidation of the UGCC (1939–1946): Documents of the Soviet State Security Authorities] / Compiled by: S. Kokin, N. Serdyuk, S. Serdyuk; General Editor: V. Serhiychuk, Kyiv: PP Serhiychuk M.I., 2006, Vol. I, 920 s. (in Ukrainian).
- Sich, V., 2025. Druzhyny represovanykh sviashchennykiv Mukachivskoi hreko-katolytskoi yeparkhii, [Wives of the Repressed Priests of the Mukachevo Greek Catholic Diocese], *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series: History*, vyp. 1 (52), Uzhhorod, s. 162–175. DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(52\).2025.330100](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(52).2025.330100) (in Ukrainian).
- Vysyts'ka, T., 2012. *Khrystianstvo na Zakarpatti: dokumentalne doslidzhenie stanovlennia ta rozvytku (XIV – XXI st.)* [Christianity in Transcarpathia: A Documentary Study of its Formation and Development (14th – 21st Centuries)], Uzhhorod: Vyd-vo O. Harkushi, 676 s. (in Ukrainian).

Vanessa Sich

PhD-student, of the Department of Modern History of Ukraine and Foreign Countries,
SHEE «Uzhhorod National University», Uzhhorod

WIVES OF REPRESSED PRIESTS OF THE MUKACHEVO GREEK CATHOLIC DIOCESE IN THE MATERIALS OF THE SECTORAL ARCHIVE OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE IN ZAKARPATTIA REGION

The article analyzes the fates of the wives of Greek Catholic clergymen from the Mukachevo Eparchy who suffered repression as a result of the forced liquidation of the Church structure in 1949. Until the autumn of 1944, the Mukachevo Greek Catholic Eparchy held a leading position in the religious life of Transcarpathia. However, with the establishment of the Soviet regime following the end of World War II, a process of political and social transformation began. This was accompanied by the imposition of a one-party system, repressive policies, nationalization, forced industrialization, collectivization, and systematic persecution of the clergy. During this period, the newly appointed Bishop Theodore Romzha headed the eparchy and, in cooperation with the clergy, actively resisted pressure from the Soviet authorities. As part of the implementation of anti-Church policies, NKVD bodies carried out the arrest of 127 Greek Catholic priests who refused to break their unity with the Apostolic See and join the Russian Orthodox Church. This study focuses not on the repressed clergy themselves but on their wives. These women became targets of deliberate repression by the regime: they faced discrimination, lost their right to work, were forced to relocate, and lived under constant surveillance by state security services. The article is devoted to a comprehensive study of the wives' fates through the lens of materials from the Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine in the Zakarpattia region, particularly documents from Collection No. 2558 concerning the cases of repressed Greek Catholic clergymen of the Mukachevo Eparchy. The focus of the study is on women who have remained overlooked by official historiography. Based on the sources examined, new facts were established that allow for an analysis of the specifics of Soviet repressive policy toward the wives of Greek Catholic priests. The archival materials make it possible not only to reconstruct the life trajectories of these women in the context of the Soviet anti-Church campaign but also to identify forms of their adaptive resistance, the preservation of faith, religious identity, and spiritual care for their families. Within the framework of the study, an attempt has been made to reconstruct and expand the name list of the wives of repressed clergymen of the Mukachevo Eparchy.

Keywords: Mukachevo Greek Catholic Eparchy, Greek Catholic priests, wives of priests, repressions, Transcarpathia, Soviet authorities, Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine in Zakarpattia Region.

Статус статті:

Отримано: 10.09.2025 Прийнято: 10.10.2025 Опубліковано: 01.11.2025

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY-4.0)

ISSN 2523-4498 (Print) ISSN 2786-6513 (Online)